

Nr 198.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malm-brytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter m. m.

(4:e avd.)

I propositionen nr 226 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 oktober 1951, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar dels medgiva Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund rätt att intill utgången av år 1957 bortfrakta malmkvantiteter, beräknade efter högst 15 miljoner ton respektive högst 1,2 miljoner ton per år, dels träffa avtal med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag om begränsning av den i 14 § 1927 års malmavtal omförmälda räntan å anläggningkostnaden till 9 procent, dels ock träffa överenskommelse med bolagen om tillämpningen av de riktlinjer i övrigt som i statsrådsprotokollet angivits för reglering av de ekonomiska mellanhavandena mellan staten och bolagen.

1927 års malmavtal reglerar de olika rättsliga och ekonomiska förhållanden, som bero av samgåendet mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund (TGO) i fråga om utnyttjandet av de norrbottniska malmfälten. I § 3 av detta avtal stadgas att Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag (LKAB) är berättigat att från gruvfälten Kiirunavaara, Gellivare och Luossavaara för varje bokslutsår bortfrakta sammanlagt högst 9 milj. ton järnmalm, dock att den sålunda fastställda årskvantiteten kan överskridas med intill 10 procent under iakttagande av att de under en period av tre på varandra följande bokslutsår bortfraktade kvantiteterna icke må sammanlagt överstiga 27 milj. ton. Enligt samma avtal har TGO förbundet sig att begränsa exporten av malm från de Grängesbergs gruvaktiebolag tillhöriga gruvorna i Grängesberg, så att densamma ej överstiger en miljon ton årligen.

Emellertid ha statsmakterna genom upprepade beslut (se prop. nr 141/1948 och 229/1950 samt r. skr. nr 164/1948 och 289/1950) medgivit LKAB att för tiden från och med bokslutsåret 1948/49 till och med bokslutsåret 1952/53 årligen bortfrakta en malmkvantitet om 11 milj. ton. I samband härmed har TGO fått rätt att öka exporten från de Grängesbergs gruvaktiebolag tillhöriga gruvorna till 1,2 milj. ton under ett vart av åren 1949—1953. Vidare har årets riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr

183 framställda förslag, lämnat Kungl. Maj:t bemyndigande medgiva LKAB rätt att under bokslutsåret 1950/51 bortfrakta en malmkvantitet av högst 12 milj. ton.

Efter att ha erinrat om att de hittills lämnade medgivandena till utökad brytning avsett kvantiteter, vilka kunnat produceras med anlåtande av den tillgängliga produktionsapparaten och som kunnat bortfraktas med nuvarande transportanordningar, har *departementschefen* framhållit följande.

De senaste årens handelspolitiska erfarenheter giva vid handen att världsmarknadens behov av svensk järnmalm avsevärt stigit. Det vill synas som om efterfrågan på LKAB:s produkter skulle komma att även på lång sikt ligga på en högre nivå än tidigare. Med hänsyn till malmexportens betydelse för vår samhällsekonomi inte bara i dagens läge utan också i framtiden, har jag därför funnit att frågan om en mera varaktig höjning av malmbrytningen vid de norrbottniska gruvfälten bör upptagas till övervägande och att detta bör ske utan dröjsmål.

Vid de överläggningar i saken som ägt rum mellan mig och LKAB:s verkställande direktör har denne meddelat att företagna undersökningar givit vid handen att en utökning av brytningen till åtminstone 15 milj. ton vore möjlig. Enighet har rått därom att, som fallet varit vid tidigare medgivanden, ett tillstånd till ytterligare utökad brytning icke borde få öva något inflytande på sättet för regleringen av de ekonomiska mellanhavandena mellan staten, å ena, samt TGO eller LKAB, å andra sidan. En så avsevärt utökad brytning, som här ställts i fråga, kräver emellertid betydande kapitalinvesteringar såväl av LKAB för utbyggande av anläggningarna som av statens järnvägar för höjande av malmbanans transportförmåga. Detta har föranlett vissa spörsmål huru man på lämpligaste sätt skall uppnå att principerna för 1927 års avtal lämnas orubbade.

Enligt § 13 i 1927 års malmavtal har LKAB rätt att mot vissa fraktavgifter, vilka varit föremål för senare justeringar, bortfrakta malm från Kiiruna-vaara, Gellivare och Luossavaara gruvfält till Riksgränsen och Svartön. Det åligger därvid LKAB att — för den händelse de erlagda fraktavgifterna icke skulle förslå till gäldandet av SJ:s kostnader för järnvägsdriften jämte förräntning av det i banan nedlagda kapitalet samt erforderliga avskrivningar — till SJ utbetala frakttillägg. Bestämmelserna härom återfinnas i avtalets § 14. Beträffande bestämmelsernas närmare innebörd torde få hänvisas till propositionen (s. 3 och 4).

Vid de förenämnda överläggningarna har LKAB:s verkställande direktör framhållit, att omfattningen av den investering som bleve erforderlig vid nu ifrågasatt utökning av malmbanans kapacitet skulle medföra, att bolaget enligt de nyss angivna reglerna finge svara för förräntning och avskrivning av ett väsentligt högre belopp än som tidigare kunnat ifrågakomma. Vidare skulle, därest annat ej bestämdes, LKAB vid en bortfraktad kvantitet av 15 milj. ton få att förränta hela det i SJ:s anläggningar för malmbanan nedlagda kapitalet med ej mindre än 11 procent. Det syntes därför enligt hans mening riktigast att LKAB:s fraktgaranti icke utsträcktes att gälla den nu ifrågasatta utökningen av SJ:s transportapparat samt att förräntningen av det utav SJ hittills nedlagda kapitalet begränsades till den i 1927 års avtal beräknade högsta räntesatsen av 8 procent. I gengäld skulle

LKAB icke äga tillgodoräkna sig sådana överskott å malmbanan som vore att hänföra till den ökade malmtransporten. Genom att på detta sätt begränsa fraktgarantien till dess i 1927 års avtal förutsatta nivå skulle man jämväl uppnå att lösesumman vid en eventuell statsinlösen av TGO:s aktier i LKAB icke komme att påverkas av de nu aktuella investeringarna i malmbanan.

Beträffande detta spørsmål har departementschefen anfört följande.

Med hänsyn till den av mig hävdade principen att en utvidgad brytning icke borde rubba parternas inbördes rättsförhållande enligt 1927 års avtal har jag icke ansett mig kunna biträda bolagets önskemål att fraktgarantien icke skulle omfatta även den nu ifrågasatta utökningen av SJ:s trafikkapacitet. Däremot synes det mig skäligt att förräntning icke sker med högre procenttal än det som svarar mot den nuvarande högsta brytningskapaciteten av ca 11 milj. ton, d. v. s. 9 procent, och som hittills lämnats utan erinran av bolaget, samt att av nyinvesteringarna i malmbanan föranledda förändringar i fråga om LKAB:s garantiförpliktelse icke skola tillåtas inverka på lösesummans beräkning.

LKAB:s verkställande direktör har förklarat att han i känslan av den samhällsekonomiska vikten av den ifrågasatta produktionsökningen icke ville genom fortsatta överläggningar äventyra frågans upptagande vid höstrikdagen och därigenom försena de förberedande arbetenas igångsättande. Han har emellertid framhållit att han med hänsyn till de avsevärt förhöjda garantibelopp som bolaget i händelse av en nedgång i konjunkturen kunde få vidkännas gentemot SJ och med tanke på de betydande nyinvesteringar som bolaget samtidigt för egen del skulle iklåda sig funne LKAB böra av tillgängliga vinstmedel under innevarande och kommande år avsätta en fraktgarantifond av intill 20 milj. kronor.

Departementschefen har funnit bolagsledningens önskan att på detta sätt säkra företagens likviditet i händelse av vikande konjunkturen icke böra föranleda någon erinran, dock under framhävande av att medgivanden till ianspråktagande av en dylik fraktgarantifond böra lämnas allenast för täckande av sådan ökning av utgående frakttillägg som är att hänföra till den nu ifrågasatta nyinvesteringen i statens järnvägar. I anslutning härtill har departementschefen anfört följande.

När medgivanden till en utvidgad brytning tidigare meddelats, ha dessa varit begränsade till en tid av högst tre år. Anledningen härtill har varit att söka i det av mig redan berörda förhållandet att dessa produktionsökningar, vilka betraktats som mera tillfälliga åtgärder, ha kunnat ske utan särskilda kapitalinvesteringar. Såsom jag antytt är den nu ifrågasatta produktionsökningen av annat slag. I en till mig avlåten skrivelse den 13 oktober 1951 har bolagets verkställande direktör upplyst att de erforderliga investeringarna huvudsakligen avse varaktiga anläggningar av utomordentligt kostnadskrävande natur såsom schakt med tillhörande uppforderingsanordningar, krossverk, sovringsverk och andra gruvbyggnader samt bostäder. I skrivelsen betonades att utbyggandet av kapaciteten med allt vad detta komme att innebära av dyrbara investeringar och ökat arbetskraftsbehov följaktligen av bolagsledningen måste betraktas som en åtgärd på lång sikt med syfte att varaktigt öka malmbrytningen till en efter den nya produktionskapaciteten avpassad nivå. Från LKAB:s sida måste därför förutsättas att den planerade produktionsökningen även av statsmakterna betraktades på samma sätt.

För egen del finner jag dessa synpunkter beaktansvärda. Emellertid anser jag mig icke kunna tillstyrka att ett medgivande till ökad brytning nu lämnas för längre tid än till den 1 oktober 1957 eller till den tidpunkt, då statsinlösen av TGO:s aktier i LKAB nästa gång kan äga rum. Skulle statsinlösen då ske, är det för TGO utan betydelse vilka bestämmelser som där-efter komma att gälla för brytningen. Skulle däremot någon statsinlösen icke komma till stånd, lär det ligga i båda kontrahenternas intresse att produktionskapaciteten utnyttjas så långt konjunkturen föranleda.

LKAB:s verkställande direktör har under hänvisning till den överensstämmelse i uppfattningen beträffande själva sakfrågan, som syntes föreligga mellan oss, förklarat sig avstå från att påyrka någon formlig utfästelse beträffande brytningens omfattning för tiden efter den 30 september 1957.

Ett för den sålunda angivna tiden bestämt medgivande för LKAB att öka sin malmbrytning bör slutligen enligt departementschefens mening föranleda en utsträckning av den intill utgången av år 1953 gällande brytningsrätten för TGO att avse tiden intill utgången av år 1957.

Utskottet. De skäl som av departementschefen åberopats för att en utvidgad malmbrytning nu kommer till stånd finner utskottet bärande. Utskottet tillstyrker alltså, att Kungl. Maj:t bemyndigas lämna vederbörande bolag de i propositionen närmare berörda medgivandena. Vad departementschefen anfört och förordat beträffande övriga i förevarande sammanhang aktualiserade spörsmål har ej heller givit utskottet anledning till erinran. Frågan om anvisande av de medel för förstärkning av malmbanan som erfordras för det nu framlagda programmets fullföljande torde riksdagen främdeles få tillfälle att taga ställning till.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar

a) medgiva Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund rätt att intill utgången av år 1957 bortfrakta malmkvantiteter, beräknade efter högst 15 miljoner ton respektive högst 1,2 miljoner ton per år;

b) träffa avtal med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag om begränsning av den i 14 § 1927 års malmavtal omfördä räntan å anläggningskostnaden till 9 procent;

c) träffa överenskommelse med bolagen om tillämpningen av de riktlinjer i övrigt som i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 oktober 1951 angivits för reglering av de ekonomiska mellanhavandena mellan staten och bolagen.

Stockholm den 27 november 1951.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Gränebo, Iwar Anderson, Mannerskantz, Leander, Heiding, Gillström, fröken Andersson, herrar Eric Ericson, Näsström, Erik Gustaf Andersson, Axel Andersson och Söderquist; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malm-borg i Skövde, Andersson i Malmö, Boman i Kieryd, Mårtensson i Uddevalla, Lindholm, Ståhl, Staxäng, Åkerström, Pettersson i Dahl, Petterson i Degerfors, Andersson i Munkaljungby och Nihlfors.